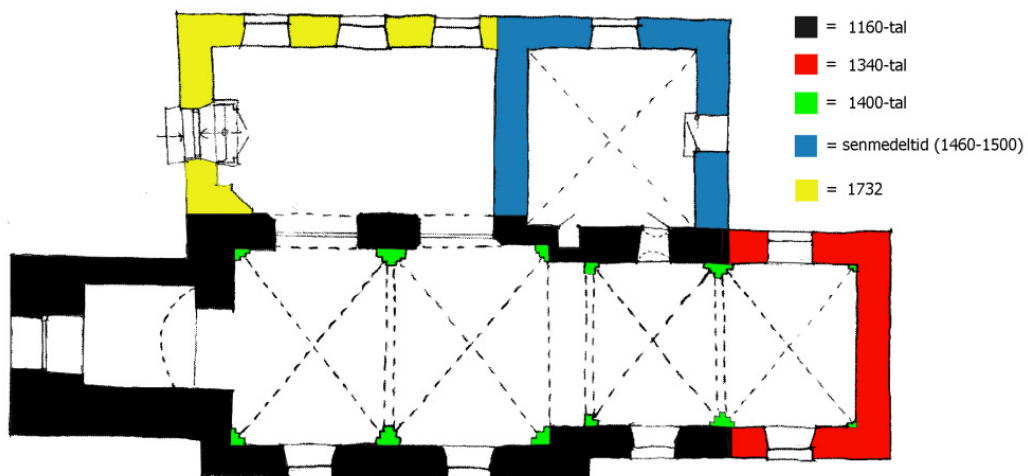

Furingstad

Besiktning av kalkmåleri 2015-09-11
Gunnar Nordanskog & Eva Nyström Tagesson

Sammanfattning

Furingstad kyrka har kalkmålningar från 1300-, 1400- och 1600-talet. År 2010 gjordes en partiell konservering. Pigmentet i 1600-talsmålneriet är mycket löst bundet och det kan bli nödvändigt med nya åtgärder i framtiden.

Åtgärd: Ombesiktning inom 10 år, senast 2025.

Kalkmålningarnas tillkomst

I korvalvet finns bevarade målningar från 1400-talets första hälft, medan de övriga valvens målningar är daterade till 1620-talet och attribueras av Mereth Lindgren till den så kallade Åtvidsmästaren (Lindgren 1983). Eva Nyström Tagesson, som var rapportansvarig efter konserveringen 2010, iakttog dock vissa detaljer som kan peka på ett samband med målningarna i Landeryds kyrka. Dessa attribueras till Mats målare, som också har dekorerat Vårdsberg och Hägerstad gamla kyrka. Det kan alltså finnas anledning att i framtiden vidare granska hur målningarna i dessa kyrkor förhåller sig till varandra och möjligen revidera attribueringen.

Målningarna i Furingstad har överkalkats och konserverats vid flera tillfällen:

Under 1400-talet slogs ett tegelvalv i koret och i långhuset ytterligare tre. Korvalvet bemålades med scener ur Marias liv och legend. Övriga valv har också haft medeltida målningar vilka ännu syns svagt genom övermålningen. I början av 1600-talets försågs kyrkan med nya målningar med bibliska motiv skildrande Jesu liv och lidande. Under 1700-talet skall kyrkan ha vitmenats invändigt och målningarna dolts och frilagts först 1880. Nils Månsson Mandelgren avtecknade målningarna 1846 vilket måste innebära att de frilagts tidigare (...). En större renovering av kyrkan företogs 1888 då fönstren förstörades och 1600-tals målningarna skall, enligt andra uppgifter, ha frilagts varefter de bättrades och påmålades av J A Stillström. Korets målningar överkalkades dock på nytt och fick en ny dekoration i 1600-tals stil. Kyrkan genomgick åter en stor restaurering under arkitekt Kurt von Schmalensees ledning 1941-1942. Vid denna restaurering frilades 1400-talsmålningarna i koret och Stillströms övermålning av långhusmålningarna dämpades. (Östergötlands länsmuseum konserveringsrapport 2010)

I läns museets topografiska arkiv finns en sammanställning över målningarnas ikonografi och deras placering i de olika valvkapporna. Sammanställningen används bl a i Lindgrens avhandling om efterreformatoriskt måleri (Lindgren 1983). Den planskiss som hör till har dock givit motiven i koret en felaktig placering, varför den inte återges här.

Korets målningar (valv 1)

Korets valv är av en typ som slogs i Östergötland från sent 1300-tal till ca 1450 och målningarna bör höra till första hälften av 1400-talet. De framtogs 1941, är mycket slitna och delvis rekonstruerade. Efter 1941 finns endast en dokumenterad konserveringsinsats, då målningarna rengjordes genom utsparring 2010.

Maria i rosenkrans (öster)

Marias bebådelse (söder)

Marias och Elisabets möte (väster)

Marias kröning (norr)

Långhusets målningar valv 2

Långhusets valv är fyllda av 1600-talsmålningar som har varit överkalkade. De framtogs vid okänt tillfälle, "bättrades" av målarmästare Stillström 1888 och åtgärdades åter 1941-42 då mycket av 1888 års bättringar togs bort. Pigmentet i valvhjässornas figurativa måleri är mycket löst bundet. Språkbanden och dekorationerna kring valvens slutstenar och nedanförl språkbanden är i hög grad rekonstruerade och delvis avvikande från originalet. År 2010 genomfördes en rengöring upp till språkbanden samt en spricklagning i valv 3.

Simeons lovsång (öster). Text: "Simon togh barnet han ladhet på sin arm med stor lust och glädje han begäradhe ej länger leffa han sadhe Christ o Herre"

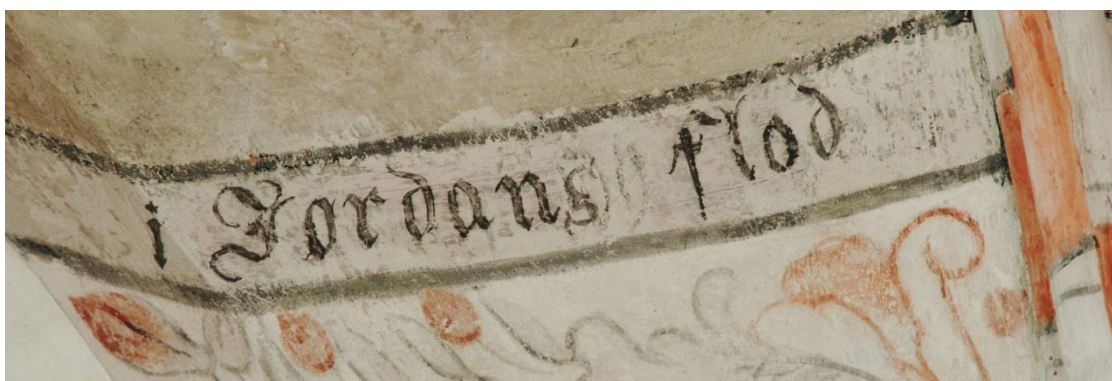
Jesus vid tolv års ålder (söder) Text: "Tå Jesus war tolf åhra gammal och the upfarne woro till Jerusalem efter Höghtidhenes sedro enga och the fulkomnat hade dgarne"

Jesu dop (väster). Text: "Johannes döper Christum i Jordans flod"

Bröllopet i Kana (norr). Text: "The twar thet första tecken Jesus gjorde i Cana i Galileen, och uppenbarade sina härlighet; och hans lärjungar trodde"

Detalj, språkbandet i valv 2, västra kappan. Under Stillströms text från 1888 skymtar originalet.

Detalj valv 2, norra kappan:
under 1600-talsmåleriet skymtar
ett ansikte (lejonhuvud) från
senmedeltida måleri.

Långhusets målningar valv 3

Jesu intåg i Jerusalem (öster). Text: "(...) till Dötterna Sion: Si tin konung kommer till dig sachtmodigh ridandes på en Åsninna och på en arbetes Åsninnos Fåle. Läriungarna gingo, och (...)”

Nattvarden (söder) Text: "Tå niu afton wart och Jesus satte sigh till bords medh the tolf Apostlarne sathe han till them, jagh hafwer medh mykin åstundan begärat äta Paschalamber”

Jesus två lärjungarnas fötter (väster). Text: "Och Jesus stodh upp aff Nattvarden, och lätt watn i ett bäcken och begynte två Läriungarnas fötter”

Getsemane (norr). Text: "Christus lidher i Örtagården. Och Jesus sadhe, Juda förråder tu människiones Son meth kyssande? Så stego te fram och bårö händer på honom”

Långhusets målningar valv 4

Jesus inför överstepräster (öster). Text: "Och the bundo Jesum och leede honom bort först till Hannam ty han war Caiphæ swäär, hwilken i thet året war öfferste präst."

Pilatus tvår sina händer (söder) Text: "Och Pilatus togh watn och twädde sina händer för folchena och sathe, Oskyldig är jagh i thena mänhes blodh"

Delvis utplånad, troligen begravningen eller uppståndelsen (väster). Den ganska tjocka överlagrande putsen är infärgad 1941-42 för att ge ett intryck av de försvunna målningar som inte kunnat rekonstrueras.

Korsfästelsen (norr). Text: "Och the korsfäste honom i Golgatha, och medh honom the twå ogärningsmän then ena på tehn högra, then andra på then wenstra sidan"

Detalj valv 4, södra kappan: de återkommande konturblommorna, vilka även förekommer i Landeryds kyrka.

Målningar över valven

På vinden ovanför valven finns tre stycken fönsteröppningar bevarade. Dessa förlorade sin funktion och sattes igen när valven slogs. Fönstren är placerade på långhusets sydvägg, korets sydvägg och korets östvägg. Fönsteromfattningarna är dekorerade med rött och vitt och i långhusets fönstersmyg finns två kors målade, utformade som konsekrationkors. Korsen är målade i rött och gråsvart (sannolikt kimrök). Det finns också fina ristningar i putsen som avgränsar fönsteromfattningarnas och korsens bemålning.

Målningarna är delvis i originalskick och väl bevarade, men de har också delvis rekonstruerats. Det syns framförallt i nypåslagen puts vid fönsteromfattningen i långhusfönstret. Sannolikt gjordes detta i samband med Schmalensees renovering av kyrkan 1941.

Dendrokronologiska dateringar visar att koret förlängdes 1345 eller strax därefter (Nordanskog 2010). Sannolikt är måleriet utfört samtidigt med korförlängningen, vid mitten av 1300-talet. Valven bör sedan ha slagits under första hälften av 1400-talet.

Ovan valven, södra långhusväggens fönster.
Omfattningsmålningen är delvis rekonstruerad.
T.h. detalj av korset i västra fönstersmygen, vilket är i originalskick.

Ovan valven, södra korväggens fönster.

Ovan valven, östra korväggens fönster, utan bevarat måleri

Rapport sammanställd av Gunnar Nordanskog 2015-09-14, reviderad 2015-09-23
Granskad av Eva Ringborg och Eva Nyström Tagesson.

Källor

Konserveringsrapport över kalkmålningar i kor och långhus i Furingstad kyrka, Östergötland. Rapport Östergötlands museum dnr 150/10

Lindgren, Mereth 1983: *Att lära och att pryda, om efterreformatoriska målningar i Sverige cirka 1530-1630.* Stockholm.

Nordanskog, Gunnar 2010: *Dendrokronologiska undersökningar av takstolen i Furingstad kyrka.* Linköpings stift rapport 2010-11-23.

Peterson, Sten 2003: *Kalkmåleriinventering,* Linköpings stift.

Östergötlands museum, topografiska arkivet Furingstad kyrka.